

Към интерпретацията на тюрбето Елмалъ баба в село Биволяне, Кърджалийско: забравена, премълчана или нечута легенда?

Божидар Алексиев

Литература

Алексиев, Божидар 2002: Гонени светци, нежелани чудеса. – *Български фолклор*, XXVIII, № 2 (Чудото), 21–35 [Aleksiev, Bozhidar 2002: Goneni svettsi, nezhelani chudesas. – *Bulgarski folklor*, XXVIII, No. 2 (Chudoto), 21–35].

Алексиев, Божидар 2005: Към проблема за имената на хетеродоксните мюсюлмански светци, почитани в България. – *Проблеми на българския фолклор*, т. X, *Фолклор, идентичност, съвременност*, 384–390 [Aleksiev, Bozhidar 2005: Kam problema za imenata na heterodoksnite myusyulmanski svettsi, pochitani v Bulgaria. – *Problemi na bulgarskiya folklor*, t. X, *Folklor, identichnost, savremennost*, 384–390].

Алексиев, Божидар 2012: *Седем мюсюлмански светци от България*. Второ допълнено издание. София, АИ „Проф. М. Дринов“ [Aleksiev, Bozhidar 2012: *Sedem myusyulmanski svettsi ot Bulgaria*. Vtoro dopalнено izdanie. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“].

Алексиев, Божидар 2012а: Легендите, свързани с тюрбето *Йеди къзлар* в Маниса, Република Турция. – *Български фолклор* (Ислям и народни традиции 5, съст. Любомир Миков), XXXVIII, № 3–4, 63–74 [Aleksiev, Bozhidar 2012a: Legendite, svarzani s tyurbeto Yedi kazlar v Manisa, Republika Turtsia. – *Bulgarski folklor* (Isljam i narodni traditsii 5, sast. Lyubomir Mikov), XXXVIII, No. 3–4, 63–74].

Алексиев, Божидар 2012б: От текето „Касъм баба“ до манастира „Свети Илия“. – *Българска етнология*, XXVIII, № 1–2, 37–48 [Aleksiev, Bozhidar 2012b: Ot teketo „Kasam baba“ do manastira „Sveti Iliya“. – *Bulgarska etnologiya*, XXVIII, No. 1–2, 37–48].

Алексиев, Божидар 2014: Култът към Сърхатунлар в Тире, Република Турция. – В: *Тюркологията – настояще и бъдеще*. 60 години специалност „Тюркология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Юбилейна конференция. Съст. Татяна Евтимова и Диана Динова. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 36–44 [Aleksiev, Bozhidar 2014: Kultat kam Sirhatunlar v Tire, Republika Turtsya. – In: *Tyurkologiyata – nastoyashte i badeshte*. 60 godini spetsialnost „Tyurkologiya“ v Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“. Yubileyna konferentsiya. Sast. Tatyana Evtimova i Diana Dinova. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 36–44].

Венедикова, Катерина 1999: Сватбени ритуали, описани в житието на Демир Баба. – В: *Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите и в*

България. Т. 4. *Ислям и култура*. Съст. Галина Лозанова и Любомир Миков. София: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, 343–383 [Venedikova, Katerina 1999: *Svatbeni rituali, opisani v zhitieto na Demir Baba*. – In: *Sadbata na myusyulmanskite obshtnosti na Balkanite i v Bulgaria*. Т. 4. *Isljam i kultura*. Sast. Galina Lozanova i Lyubomir Mikov. Sofia: Mezhdunaroden tsentar po problemite na maltsinstvata i kulturnite vzaimodeystviya, 343–383].

Венедикова, Катерина 2006: Из житието на Демир баба. – В: *Текето Демир баба – Железният баща в Сборяново. Изследвания и легенди*. Съст. Борис Илиев и Анатолий Кънев. София: Културно-просветно дружество „Родно Лудогорие“, 83–93 [Venedikova, Katerina 2006: *Iz zhitieto na Demir baba*. – In: *Teketo Demir baba – Zhelezniyat bashta v Sboryanovo. Izsledvaniya i legendi*. Sast. Boris Iiev i Anatoliy Kanev. Sofia: Kulturno-prosvetno druzhestvo „Rodno Ludogorie“, 83–93].

Венедикова, Катерина 2017: *Епиграфски паметници от османско време*. София: Огледало [Venedikova, Katerina 2017: *Epigrafski pametnitsi ot ostmansko vreme*. Sofia: Ogledalo].

Георгиева, Иваничка 1991: Уводни думи. – В: *Българските алиани. Сборник етнографски материали*. Съст. Иваничка Георгиева. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, Исторически музей – гр. Исперих. София, 5–8 [Georgieva, Ivanichka 1991: *Uvodni dumi*. – In: *Bulgarskite aliani. Sbornik etnografski material*. Sast. Ivanichka Georgieva. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Istoricheski muzey – gr. Isperih. Sofia, 5–8].

Илиев, Борис 2006: Легендите за Демир баба – Железният баща. Събрани и преразказани от Борис Илиев. – В: *Текето Демир баба – Железният баща в Сборяново. Изследвания и легенди*. Съст. Борис Илиев и Анатолий Кънев. София: Културно-просветно дружество „Родно Лудогорие“, 97–146 [Iiev, Boris 2006: *Legendite za Demir baba – Zhelezniyat bashta*. Sabrani i prerazkazani ot Boris Iiev. – In: *Teketo Demir baba – Zhelezniyat bashta v Sboryanovo. Izsledvaniya i legendi*. Sast. Boris Iiev i Anatoliy Kanev. Sofia: Kulturno-prosvetno druzhestvo „Rodno Ludogorie“, 97–146].

Карайовов, Тома 1903: Материали за изучване на Одринския виляет. – *СбНУ*, XIX, 1–192 [Karayovov, Toma 1903: *Materiali za izuchvane na Odrinskiya vilyaet*. – *SbNU*, XIX, 1–192].

Карамихова, Маргарита, Илия Атанасов 1998: *Места на паметта: Култови места в Кърджалийския район*. София: Фондация „Аксес“ [Karamihova, Margarita, Iliya Atanasov 1998: *Mesta na pametta: Kultovi mesta v Kardzhaliyskiya rayon*. Sofia: Fondatsiya „Akses“].

Кулов, Георги 2017: Двоен Байрам в Биволяне, хиляди на събора на Елмалъ баба текке. – *Kardjali.bgvesti.NET* [Kulov, Georgi 2017: *Dvoen Bayram v Bivolyane, hilyadi na sabora na Elmalı baba tekke*. – *Kardjali.bgvesti.NET*]. – <http://www.kardjali.bgvesti.net/news/436479/Dvoen-Bayram-v-Bivolyane-hilyadi-na-sabora-na-Elmala-baba-tekke> (30.09.2019).

Липчев, Румен 1986: Български езически и християнски фолклорни мотиви в преданията за Демир Баба. – *Добруджа*, 3, 107–118 [Lipchev, Rumen 1986: Bulgarski ezicheski i hristiyanski folklorni motivi v predaniyata za Demir Baba. – *Dobrudzha*, 3, 107–118].

Мехмед, Мехмед 2011: Официално откриха Елмалъ баба теке. – *Арда News*, [Mehmed, Mehmed 2011: Ofitsialno otkriha Elmalı baba teke. – *Arda News*]. – <http://ardanews.info/?p=16236> (30.09.2019).

Миков, Любомир 1999: Мюсюлманската гробница в с. Богомил, Харманлийско (история и легенди). – *Български фолклор*, XXV, № 1–2, 113–121 [Mikov, Lyubomir 1999: Myusyulmanskata grobnitsa v s. Bogomil, Harmanliysko (istoriya i legendi). – *Bulgarski folklor*, XXV, No. 1–2, 113–121].

Миков, Любомир 2005: *Изкуството на хетеродоксните мюсюлмани в България (XVI–XX век): Бекташи и къзълбаши/алевии*. София: Академично издателство „Марин Дринов“ [Mikov, Lyubomir 2005: *Izkustvoto na heterodoksnite myusyulmani v Bulgaria (XVI–XX vek): Bektashi i kazalbashi/alevii*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“].

Миков, Любомир 2013: Бекташкото тюрбе в с. Богомил, Харманлийско (история и легенди). – В: Миков, Любомир. *Избрани студии*. Т. 2. *Суфизъм, архитектура и изкуство на турците в България*. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 33–45 [Mikov, Lyubomir 2013: Bektashkoto tyurbe v s. Bogomil, Harmanliysko (istoriya i legendi). – In: Mikov, Lyubomir. *Izbrani studii*. Т. 2. *Sufizam, arhitektura i izkustvo na turtsite v Bulgaria*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“, 33–45].

Миков, Любомир, Божидар Алексиев 2003: Свещена топография на с. Ябланово, Котленско. – *Български фолклор*, XXIX, № 2–3, 70–87 [Mikov, Lyubomir, Bozhidar Aleksiev 2003: Sveshtena topografiya na s. Yablanovo, Kotlensko. – *Bulgarski folklor*, XXIX, No. 2–3, 70–87].

Момчилград 1996: Николчовска, Мария, Стела Тодорова, Алтънка Шукерова. *Момчилград: Природа, Археологически паметници, Традиционна народна култура*. София, МЦПМКВ [Momchilgrad 1996: Nikolchovska, Mariya, Stela Todorova, Altanka Shukerova. *Momchilgrad: Priroda, Arheologicheski pametnitsi, Traditsionna narodna kultura*. Sofia, MTsPMKV].

Правят кухня 2009: Правят кухня за 400 души на текето „Елмалъ баба“. – *Кърджали Прес*, 25.04.2009 [Pravyat kuhnya 2009: Pravyat kuhnya za 400 dushi na teketo „Elmalı baba“. – *Kardzhali Pres*, 25.04.2009]. – <http://www.kardjalipress.com/0409/teke.htm> (30.09.2019).

Славейков, Петко Р. 1890: Извлечения из летописа на поп Йовча от Трявна. – *СбНУ*, т. II, 310–316 [Slaveykov, Petko R. 1890: Izvlecheniya iz letopisa na pop Yovcha ot Tryavna. – *SbNU*, t. II, 310–316].

Фол, Александър 2006: Предисловие. – В: *Текето Демир баба – Железният баца в Сборяново. Изследвания и легенди*. Съст. Борис Илиев, Анатолий Кънев. София: Културно просветно дружество „Родно Лудогорие“, с. 9 [Fol Aleksandar 2006: Predislovie. – In: *Teketo Demir baba – Zhelezniyat*

bashta v Sboryanovo. Izsledvaniya i legendi. Sast. Boris Iliev, Anatoliy Kanev. Sofia: Kulturno prosvetno druzhestvo „Rodno Ludogorie“, s. 9].

Фолклор от Сакар 2002: Фолклор от Сакар. Ч. 1. Разказен фолклор. Съст. Евгения Мицева. – *СБНУ, LXII* [Folklor ot Sakar 2002: Folklor ot Sakar. Ch. 1. Razkazen folklor. Sast. Evgeniya Mitseva. – *SbNU, LXII*].

Algar, Ayla Esen 1992: Food in the Life of the Tekke. – In: *The Dervish Lodge: Architecture, Art, and Sufism in Ottoman Turkey*. Ed. by Raymond Lifchez. Berkeley–Los Angeles–Oxford: University of California Press.

Alexiev, Bojidar 2009: Le problème des noms des saints musulmans hétérodoxes, vénérés en Bulgarie. – *Revue des études sud-est européennes*, t. XLVII, No. 1–4, 131–140.

Aydin, Ayhan 2015: Bulgaristan’da Yaşanan Alevilik-Bektaşilik Üzerine Gözlemler. – In: *Balkanlarda Alevilik Bektaşilik*. Ed. Mehmet Ersal. Çorlu/Tekirdağ: Çorlu Belediyesi Yayınları, 294–347.

Bakırcı, Nedim, Hüseyin Kürşat Türkan 2013: Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar’daki Rolü ve Önemi. – *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, I, S.1, 145–160

(http://www.turukdergisi.com/Makaleler/1698588619_Nedim%20145–160.pdf).

Birge, John K. 1937: *The Bektashi Order of Dervishes*. London–Hartford: Luzac–Hartford Seminary Press.

BTS: Büyük Türkçe Sözlük. – <http://tdk.gov.tr/>.

Çağınlar, Zekiye 2000: Adana ve Çevresinde İnsana Bağlanan Umudun Yatırımlar ve Ziyaretler Boyutu. – In: *Adana: köprübaşı: efsaneden tarihe, tarihten bugüne*. Hazırlayanlar: Erman Artun, M. Sabri Koz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 525–530 (електронна публикация – <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/29.php> без пагинация).

Daşdemir, Özkan 2015: Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma. – *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 37, 83–97 (<http://www.sosyalarastirmalar.com>).

DBV 1997: *Demir Baba Velâyetnamesi*. Türkçe düzenleyen ve hazırlayan Hakkı Saygı. İstanbul.

Değerli, Ayşe, Yusuf Küçükdağ 2017: Vesâik-i Bektaşiyân’da Yer Almayan Rumeli’deki Bektaşî Yapıları (1400–1826). – *Alevilik araştırmaları dergisi*, 13, 105–136.

Durma, Abdulhalim 2009: *Evliyalar Şehri Sivas*. Ankara (електронна версия <https://ia800302.us.archive.org/1/items/EvliyalarehriSivas/EvliyalarehriSivas.pdf>).

Fraschery, Sami 1883: *Kamus-i firansavi*. Constantinople: Mihran.

Görkaş, İrfan 2003: Pir Sultan Abdal’ın “Kızıl Elma” İmgesi. – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 25, 1–15 (<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/556/546>).

Gülçiçek, Ali Duran 2000: Anadolu ve Balkanlardaki Alevi Bektaşî Dergâhları (Tekke, Zaviye Ve Türbeler) (13.–19. yy.). – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 16

(<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/download/393/1603>).

Hasluck, Frederick William 1929: Christianity and Islam under the Sultans. Vol. I-II. Oxford University Press.

Karaçağ, Abdullah 2011: Elmalı Abdal Musa Dergâhı'ndaki Bektaşî Mezartaşları. – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, No. 57, 99–130 (<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD>).

Kaya, Doğan 2007: Âşık Karaoğlan'ın Şiirlerinde Babalar (http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_karacaoglan_babalar.pdf).

Kayapınar, Ayşe 2018: Trakya-Doğu Rodop Bölgesinde Alevi-Bektaşî Zaviyeleri (XV–XVI. Yüzyıllar). – *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 18, 3–37.

Koltaş, Nurullah 2017: The Bektashi Order in Bulgaria – a 16th Century Document on Elmalı (Elmalu) Baba Dargâh. – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 81, 9–26.

Legendi 2003: *Legendi iz starog Sarajeva*. Priredio Vljako Palavestra. Drugo izdanje. Zemun: Most Art.

Maden, Fahri 2010: Kızıldeli Sultan Tekkesi'nin Kapatılması (1826) ve Faaliyetlerine Yeniden Başlaması. – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 53, 115–126.

Markoff, Irene 2016: Veneration of Bektashi and Baba'i Saints in Bulgaria through Nefesler and Local Lore: Demystifying the Intersection of Legends, History and Mystical Poetry. – In: *Music and Dance in Southeastern Europe: Myth, Ritual, Post-1989, Audiovisual Ethnographies*. Fifth Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe, 2–8 May 2016, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria. Blagoevgrad: University Publishing House "Neofit Rilski". Compiled by Ivanka Vlaeva, Lozanka Peycheva, Ventsislav Dimov, 50–60.

Molyneux-Seel, Louis 1914: A Journey in Dersim. – *The Geographical Journal*, Vol. 44, No. 1, 49–68.

OBB 2009: *Osmanlı Belgelerinde Bektaşîlik*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Merkezi.

Ocak, Ahmet Yaşar 1992: Balım Sultan. – In: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, 17–18 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/balim-sultan> (12.03.2019)).

Özer, İsmail, s.a.: *İzmir Nif Kazası'nda Hamza Baba Bektaşî Tekkesine Ait Belgelerin Dökümü*. Çeviren: Müfid Yüksel (https://alevibektasi.eu/index.php?view=article&catid=53%3AAriv-belgeleri&id=691%3AAhamza-baba-bektai-tekkesine-ait-belgeler&format=pdf&option=com_content&Itemid=70).

RE 2013: *Rumeli eyaleti (1514–1550)*. Osmanlı Yer Adları, I. Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Abdullah Sivridağ. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Redhouse, James W. 1880: *Redhouse's Turkish Dictionary, in two parts, English and Turkish, and Turkish and English. 2nd Edition.* London: B. Quaritch.

Sabev, Orlin 2011: Bulgaristan Bektaşî Tekkelerinden Bir Örnek: Vranikon Hafız Baba Tekkesi. – *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 57, 175–189.

Savaşçı, Özgür 2010: Bektaşîlikte Dergâhın Yeri, Konumu ve Önemi. – In: *III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu. (30–31 Ekim, 2009, Üsküp/Skopje). Hacı Bektaş Velî'nin tarihsel kimliği, düşünce sistemi ve etkileri.* Ankara, 93–103.

Say, Yağmur 2010: *Kalenderî, Alevî ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi: Şucâ'eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi.* Ankara: T.C. Eskişehir Valiliği.

Tekin, Zeki 2012: Kapatılan Bazı Bektaşî Tekkelerinin Mal Varlıkları Üzerine Bir Değerlendirme. – *Tarih Kültür ve Sanat Arastırmaları Dergisi*, 1, No. 2, 71–86.

Venedikova, Katerina 2010: Elmalı Baba Tekkesinde Yazıtlar. – In: *III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu. (30–31 Ekim, 2009, Üsküp/Skopje). Hacı Bektaş Velî'nin tarihsel kimliği, düşünce sistemi ve etkileri.* Ankara, 105–116.

Божидар Алексиев
Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей
Българска академия на науките
ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6
1113 София, БЪЛГАРИЯ
bojidar.alexiev@iefem.bas.bg